

ב"ה, גליון לט כסלו תשמ"א וועד העולמי ללימוד תורה לשמה ובזכות זה נזכה להגאולה שלימה בקרוב בב"א מערת אליהו, חיפה, ארץ ישראל

ספר דרך חיים פרק ו' משנה י'

... כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו וכו'. כל הפרק הזה מדבר מן התורה, ולפי זה לא היה לסמוך מאמר זה בכאן. ואפשר לומר כי מפני שכל הפרק איירי בלמוד תורה, ולמוד תורה צריך לשמור ולקיים מצות בוראו וזהו כבוד שמים, ולא שיהיה מכוין לכבוד עצמו שכל אשר ברא השם יתברך ברא לכבודו, לכך אמר כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו וכו'. ואע"ג כי כבר בתחלת הפרק אמר הלומד תורה לשמה וכו' לא אשמועין רק הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ומשמע אשר אינה לשמה אינו זוכה לדברים הרבה, ולא אשמועין כי זה עיקר רצון השם יתברך שילמד לשמה, ועל זה אמר כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לכבודו בראו ואם כן מי שאינו לומד תורה לשמה מוטב שלא נברא, שהרי כל מה שברא הקדוש ברוך הוא לא ברא אלא לכבודו וזה עוסק בתורה לכבודו לכך מוטב לו שלא נברא כלל, וכך אמרו (ברכות י"ז ע"א) העוסק בתורה שלא לשמה מוטב לו שלא נברא כמו שבארנו למעלה באריכות ענין זה, וזה שקבע בסוף הפרק כל אשר ברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא ברא אלא לכבודו גם בא לומר שיהיה האדם לומד תורה שיהיה בזה כבוד אל השם יתברך, אע"ג שעוסק בתורה לשמה צריך שיהיה עם זה הנהגה יפה כדי שיהיה כבוד השם יתברך בתורתו, ובפרק יום הכיפורים (יומא פ"ו ע"א) ואהבת את ד' אלהיך שיהיה שם שמים מתאהב על ידיך שיהיה האדם קורא ושונה ומשמש ת"ח ודבורו בנחת עם הבריות ומקחו ומשאו ומתנו בשוק נאה ונושא ונתן עם הבריות באמונה מה הבריות אומרים עליו אשרי פלוני שלמד תורה אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה אוי להם לבני אדם שלא למדו תורה ראיתם פלוני שלמד תורה כמה יפין דרכיו כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב

אומר ויאמר לי עבדי אתה אשר בך אתפאר ע"כ. והנה דבר זה בפני עצמו, מי שהוא ת"ח שיהיה תורתו שיתפאר בו השם יתברך כאשר מעשיו והנהגתו מפוארת וזהו הכבוד שיש אל השם יתברך מן התורה כך יש לפרש והוא נכון:

אבל נראה מה שסיים במאמר זה, כי רצה לסיים בדבר שהוא תכלית האדם והוא הקדוש ברוך הוא שהוא תכלית הכל, שהרי כל מה שברא הקדוש ברוך הוא לא ברא אלא לכבודו, וכאלו אמר כי תכלית הכל הוא הקדוש ברוך הוא שהרי כל הנבראים לא נבראו אלא לכבודו יתברך ואם כן תכלית הכל הוא השם יתברך ואין זולתו, ומפני כי דבר זה תכלית כל הנבראים, עשה ג"כ דבר זה תכלית הפרק וסוף הכל. וכן שלמה המלך ע"ה כאשר סיים דברי קהלת שהוא דברי מוסר סיים דבריו (קהלת י"ב) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם, ר"ל כי כל העולם לא נברא רק בשביל זה, שהרי הכל נברא בשביל האדם והאדם נברא שיהא ירא את האלהים ואת מצותיו לשמור. וכל ספר קהלת מדבר בדברי מוסר ומסיים במוסר כי זה תכלית כל הנבראים, וכן מסיים התנא פרקי המוסר בדבר זה לומר כי זהו תכלית של כל הנבראים, ומפני שהוא תכלית של כל הנבראים קבעו למוסר זה בסוף ותכלית דברי המוסר. והוא כמו שמייסר את בנו ומלמדו דברי מוסר להועיל לו, ובסוף דבריו יאמר אליו מה ללמדך הרי דבר זה הוא תכלית הכל. וכך עשה שלמה המלך ע"ה סיים דבריו ואמר דבר זה הוא תכלית הכל את האלהים ירא ואת מצותיו שמור לכך דבר זה הוא תכלית דברי, וכך עשה התנא ג"כ בסיום דברי מוסר שלו, אמר כי זהו תכלית הכל שכל אשר ברא הקדוש ברוך הוא לכבודו בראו ולפיכך יעשה האדם תכליתו דבר זה מאחר שכל תכלית האדם וכל העולם לדבר זה. ופי' הכתוב כל הנקרא בשמי ולכבודי, ר"ל הנקרא בשמי היינו מין האדם שנקרא בשמו של הקדוש ברוך הוא, ובמסכת בבא בתרא (ע"ה ע"ב) הצדיקים נקראו על שמו של הקדוש ברוך הוא שנאמר כל הנקרא בשמי, ור"ל כמו שנקרא הקדוש ברוך הוא קדוש כך יקראו הצדיקים קדוש, וכן שאר שמות שיש להקדוש ברוך הוא נקרא הקדוש ברוך הוא צדיק ונקראים כן הצדיקים ולפיכך הצדיקים נקראו על שמו של הקדוש ברוך הוא. ולכבודי פי' כל אשר הוא לכבודי והם שאר נמצאים שהם לכבודו של הקדוש ברוך הוא, אע"ג שאין נקראים לשמו לגמרי כמו הצדיקים מ"מ הם לכבודו יתברך שיש בהם כבוד השם יתברך שהרי כל הנבראים הם כבודו יתברך:

ואמר בראתיו יצרתיו אף עשיתיו זכר שלש לשונות בריאה יצירה עשיה, ויש לשאול מה אלו ג' דברים. וכאשר תשכיל במעשה בראשית תמצא אלו ג'

לשונות שיש בנבראים, תמצא ללשון בריאה אצל שמים וארץ ברא אלהים שמים וארץ, ויברא אלהים את התנינים, וכן האדם כתיב אצלו ויברא אלהים את האדם באלו ג' נזכר לשון בריאה. ולשון יצירה נאמר אצל בהמות וחיות ויצר אלהים את חית הארץ למינה, וכן אצל האדם נאמר לשון יצירה ויצר אלהים את האדם עפר מן האדמה ולא נמצא יותר. ולשון עשיה נאמר אצל רקיע שנאמר ויעש אלהים את הרקיע, ואצל המאורות דכתיב ויעש אלהים את שני המאורות, ואצל חית הארץ ויעש אלהים את כל חית הארץ, ואצל האדם נעשה אדם בצלמנו. ופי' כי לשון בריאה נאמר על הצורה הנבדלת האלהית שדבק בנבראים, וזה כי האדם כתיב בפי' (בראשית ט') בצלם אלהים עשה את האדם, שתדע מזה כי דבק בצורת האדם ענין אלהי, וכן בשמים וארץ שהם כלל העולם, אין ספק שדבק בהם ענין אלהי ולכך כתיב לשון בריאה. וכן התנינים הגדולים שהכתוב מפרש שהם תנינים גדולים, ולפי גדלם עד שהם בריאה נפלאה דבק בהם ענין האלהי נאמר אצלם לשון בריאה. כי כל הנבראים יש בהם דבר זה כמו שיתבאר רק התורה הזכירה לשון בריאה באלו שלשה, כי באלו שלשה מפורסם ונראה לגמרי לעין ובשאר דברים אינו נראה. ולשון יצירה נאמר על הצורה שהיא מוטבעת בחומר, וזהו לשון יצירה שהוא מלשון צר צורה שאין הצורה אפשר לעמוד רק בחומר הוא הנושא, ולפיכך על הצורה שהיא בחומר שייך לומר לשון יצירה. ולכך אצל האדם שייך לשון יצירה, כי ידוע ונגלה שהבהמה והחיות יש להם צורה מוטבעת בחומר ולכך נאמר אצל זה לשון יצירה, וכן האדם יש לו צורה שהיא מוטבעת בחומר, אע"ג שיש לו צורה אלהית נבדלת מ"מ יש לו צורה חמרית ג"כ אל האדם שהיא צורה מוטבעת בחומר, שבשביל אותה צורה כתיב לשון וייצר אלהים. ואין הפי' כי לא שייך זה רק אצל האדם ואצל הבהמה, כי גם אל כל הנבראים יש צורה מוטבעת בחומר, רק שאצל האדם ואצל הבהמה נראה ביותר כתב לשון זה בפרט אצלם, ולשון עשיה כתב אצל הרקיע ואצל המאורות, מפני כי לאלו יש גוף מזהיר ועיקר שלהם הוא הגוף, ולפיכך כתב בהם לשון ויעש אשר לשון זה נאמר על הגוף. וכן אצל החיות שיש להם חומר וצורה וניכר החומר והצורה בשוה לכך נאמר בהם לשון עשיה ויצירה, ובאדם נאמר שלשתן בריאה יצירה עשיה מפני כי שלשתן ניכרים באדם בשוה ולפיכך נאמר בהם שלשתן, הרי לך ג' דברים שנאמרים בבריאה:

ובפרק אלו טריפות (חולין ס' ע"ב) אמר רבי יהושע בן לוי כל מעשה בראשית בקומתן נבראו בדעתן נבראו בצביונם נבראו שנאמר ויכלו השמים והארץ וכל צבאם אל תקרי צבאם אלא צביונם ע"כ. ורש"י ז"ל פירש בצביונם בדמות

שבחרו להם ע"כ ופירש גם כן בדעתם שהודיע להם שיבראו והם נאותו לזה ופירוש דחוק מאוד זה. אבל יש לך לדעת כי הפירוש הברור, כי רצה לומר שכל הנבראים נבראו בשלימות קומתן, ולא שתאמר כי מתחילה היו קטנים ואח"כ היו גדולים כמו עגל ונעשה שור רק מתחלה נברא שור. ופי' בדעתן כי כאשר נברא האדם תיכף נברא בשכלו ולא כמו תינוק שאין בו דעת ואח"כ מקבל הדעת, ואף עגל וכבש אין בו הדעת מתחלת בריאתו כמו שיש להם כאשר נעשה שור ואיל, ואין אל השועל הדעת כאשר נולד כמו שיש לו אח"כ וכן כולם. אבל במעשה בראשית מה שיש להם בסוף היה להם מתחלת בריאתן, ופירוש בצבי וגם ביופי שלהם, כי כל ב"ח יש לו התפארת ואין ספק כי אח"כ כאשר כבר גדל יש לו הפאר יותר ממה שהיה לו מתחלת בריאתו, ואמר כי הצבי והפאר שהיה ראוי לכל אחד אח"כ היה לו מתחלה כאשר נבראו כל אחד ואחד ומיד היה להם כל זה, ובאדם נקרא דבר זה צלם אלהים כמו שהתבאר. ואלו ג' דברים זכר נגד החומר והצורה, וכנגד ענין האלהי שדבק בנבראים שאין לדבר זה עירוב עם החומר שיש בכל הנבראים, לפיכך אמר בקומתן נבראו וזה כנגד הגוף שמקבל הקומה הגשמית, כי הרחקים שייכים לגשם, ואמר בדעתן נגד הצורה כי מצד הצורה הזאת נמצא הדעת לכל ב"ח, ואין ספק כי הדעת היא שלימות הנפש שהיא הצורה לכל נמצא, כמו שהקומה היא שלימות הגוף כך הדעת היא שלימות הנפש גם נפש בלא דעת לא טוב, ולפיכך אמר בדעתן נבראו. והפאר והיופי דבר זה הוא מצד ענין אלהי שיש בנבראים, שאין היופי מתיחס אל הגשמי כלל, וכבר בארנו זה כי היופי והפאר הוא מתיחס אל הבלתי גשמי וזה בארנו פעמים הרבה:

ואמר שהיו נבראים בשלמותן הן מצד גופן הן מצד צורתן שהוא הנפש הן מצד ענין האלהי הדבק בנבראים והוא היופי שלהם. ולפיכך לא הביא ראיה רק שנבראו בצביון שהוא הפאר, כי מאחר שנבראו בפאר שלהם שהיא המדרגה האחרונה והעליונה לנמצאים ואף בשלימות אותה מדרגה עליונה נבראו, וכ"ש שנבראו בדעתן שהיא קודם זה, ומכ"ש שנבראו בקומתן שהוא קודם הכל. ואלו הם הבריאה והיצירה והעשייה שנזכרו כאן כנגד שלשה דברים אלו, והם דברים ברורים מאד ואין ספק בזה כלל. והם כנגד ג' פעמים מלאכתו שנזכרים בוכלו ויכל אלהים מלאכתו, וישבות מכל מלאכתו, כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא. וז"ש כאן אף עשיתיו שלא תאמר כי הוא יתברך אין שייך אצלו גוף ומאחר שאינו גוף לא היה לו עסק עם הגוף של הנבראים, וע"ז אמר אף עשיתיו כלומר הן אמת שאין יתברך גוף וגשם ומ"מ

הוא עשה הגוף עד שהוא ברא הכל ואם כן פי' הכתוב כל הנקרא בשמי היינו האדם שהאדם אם הוא צדיק נקרא בשמו של הקדוש ברוך הוא לגמרי, ואשר נקרא לכבודו כלומר שאר הנבראים שהם לכבודו יתברך, כמו שתקנו בברכת נשואין שהכל ברא לכבודו, בראתיו יצרתיו אף עשיתיו שיהיה נקרא בשמי ולכבודי. והנה מזה ראייה שכל אשר ברא השם יתברך בעולמו לא ברא אלא לכבודו וזה מבואר. ומביא עוד ראייה, שלא תאמר כי בשביל זה נבראו לכבודו כי מהם יראה כמה גדול כח הבורא כדכתיב (תהלים ק"ד) מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית וגומר וזהו הכבוד, ועל זה מביא ראייה לא מצד הזה רק הם מעצמם כבודו יתברך דכתיב ה' ימלוך לעולם ועד, ומאחר שהוא יתברך מלך ואם כן כל הנבראים הם לכבודו כי בלא הנבראים לא שייך לומר מלך, וכמו שאמרו במסכת ר"ה (ל"א ע"א) בששי מהו אומר ה' מלך גאות לבש על שם שגמר מעשיו ומלך עליהם, הרי לך מבואר כי גאות המלכות הוא מצד הנבראים ומצד הנבראים הוא מלך, ולפיכך מביא ראייה כי כל אשר הוא בעולם הוא לכבודו שהרי הוא יתברך מלך והמלכות הוא מצד הנבראים וזהו הכבוד והרי הנבראים כבוד מלכותו שאמר ה' ימלוך לעולם ועד:

ויש לך לדעת כי הרמב"ם ז"ל בספרו בחלק הג' בפרק י"ג האריך מאד בדבר זה, מה שאמרו חכמים שהאדם נברא לכבוד בוראו וכמו שאמרו בסוף קדושין (פ"ב ע"א) כי כל הנבראים נבראו לשמש את האדם והאדם נברא לשמש את בוראו, שנראה מדברי חכמים כי מה שאמרו כאן כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא ברא אלא לכבודו שהוא כמשמעו שיש אל השם יתברך כבוד מן הנבראים. והוא השיב עליהם שהרי הכתוב אומר (איוב ל"ה) כי אם תצדק מה תתן לו ואם יחטא האדם מה יפעל לו וכמו שתקנו חכמים בנעילה של יו"כ. ולפיכך הוא ז"ל פירש הכתוב כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא ברא אלא לכבודו, היינו שהכל נברא לרצונו שהשם יתברך רצה שיהיה נברא, ואין לשאול למה השם יתברך רוצה בבריאתו כי רצונו הוא עצמותו יתברך, וכמו שאין לשאול על עצמותו למה כך אין לשאול על רצונו יתברך למה רצה בדבר זה, וזהו מה שאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו כלומר שבראתיו לרצוני שהרצון הוא עצמותו, וזהו פירוש ולכבודי כאלו אמר לרצוני שהוא עצמותי כמו שאמר הכתוב (שמות ל"ג) הראני נא את כבודך שר"ל הראיני את עצמותך, וכך פירש כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא ברא אלא לכבודו היינו לרצונו שהרצון הוא עצמו וזהו כבודו. וכך פירש ג"כ כל פעל השם למענהו ר"ל בשביל רצונו שהרצון הוא עצמותו וזהו למענהו דהיינו בשביל עצמו כך נדחק הרמב"ם ז"ל. והכל בשביל קושיא

זאת שאין השם יתברך מקבל כבוד מזולתו כלל ובשביל כך פירש כך. וכבר אמרנו שאין כך דעת חכמים ז"ל שאמרו בפ"י שהאדם נברא לשמש את בוראו ודברי חכמים כמשמעו הן שהאדם נברא לשמש את בוראו. ומה שהקשה כי הוא יתברך אין מקבל כבוד מזולתו, הן אמת שאין יתברך מקבל כבוד מזולתו, ובודאי אם יצדק האדם מה יתן לו ואם יחטא מה יפעל לו, רק שהאדם נברא שהשם יתברך מלך עליו ואין המלך מקבל הכבוד מה שיתן לו העם, כי הכבוד הוא מצד הממשלה שהוא מושל עליהם שלא בטובתו ומנהיגו, ואם האדם צדיק הוא מלכו כשנותן לו שכרו ואם אינו צדיק הוא מלכו כאשר נפרע ממנו, שכאשר הקדוש ברוך הוא עושה נקמה בעוברי רצונו ג"כ שמו מתגדל ומתקדש, רק שהוא יתברך הטוב רוצה שיעשה האדם הטוב, ומ"מ כבודו שיש (לאדם) להשי"ת מן הנבראים אינו תולה כלל באדם, רק שברא השם יתברך את הנבראים והוא מולך עליהם וזהו כבוד מלכותו, וכמו שהביא הפסוק ה' ימלוך לעולם ועד. ובשביל זה עצמו מה שהוקשה אל הרמב"ם ז"ל וכי השם יתברך מקבל כבוד מן האדם, אמרו חכמים על כרחך אתה נולד ועל כרחך אתה חי ועל כרחך אתה מת ועל כרחך אתה עתיד לתת דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים, הכל הוא להודיע שאין דבר מצד עצמו של אדם רק הכל הוא מן השם יתברך ואם כן אין השם יתברך מקבל דבר מן האדם, ואם לא היה הכל בעל כרחו של אדם הי' השם יתברך מקבל כבוד מן האדם, אבל אין הדבר כך רק הכל אצל האדם בעל כרחו ולכך אין שייך לומר שיהיה מקבל השם יתברך מן האדם אבל האדם מקבל מן השם יתברך. וזה שאמר שהאדם נברא לשמש את בוראו היינו שמלכותו על האדם. ובאולי יאמר סוף סוף מקבל השם יתברך כבוד מן הנבראים, אין הדבר הזה כך כלל כי מאחר שהכל מצד השם יתברך ולא מצד האדם לא נחשב שהוא מקבל דבר. ואין לומר כי למה נברא העולם, וכבוד השם יתברך בעצמו הוא, ואין צריך לכבוד הזה מה שהוא יתברך מלך העולם ואם כן למה נבראו כולם. גם קושיא זאת אין בזה ממש כלל, כי השם יתברך הוא השלם לגמרי עד שאי אפשר שיחסר שלימותו, ואין ספק כי הדבר שהוא בפעל הוא יותר שלם ממה שהוא בכח, ולפיכך אף על גב שהשם יתברך בכוחו יכול לעשות כרצונו, דבר זה אינו רק בכח וכאשר הוא בפעל המציאות דבר זה נחשב שלימות לגמרי שהוא בפועל, ולפיכך המציא השם יתברך את העולם בפעל עד שמלכותו יתברך הוא בפעל ולא שיהיה זה בכח בלבד. ואין צריך לדברי הרמב"ם ז"ל, רק דברי חכמים ברורים וטהורים וזכים ואין ספק בהם ואין להאריך במקום הזה. ואומר אני כי מפני שבדורו של הרב ז"ל היו נמשכים אחר דעתם של חכמי גוים שלא זרח עליהם אור התורה הם

הפלוסופים, ואם לא היה מפרש להם הכתוב לפי סברתם יש לחוש לדבר יותר נפסד שלא יתנו ח"ו מקום אל הכתוב, ולכך פירש להם הכתוב לפי דעתם, אבל עיקר הפירוש אינו נעלם משום חכם לב ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אמן ואמן:

(המשך אי"ה בגליון הבא)